

İşgalden Bağımsızlığa: Özbekistan Millî Marşları

Zeki TAŞTAN*

Öz: Ruslar, 1917 Ekim ihtilalinden sonra kurdukları Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğine tüm Türk devletlerini dâhil ettiler. Özbekistan da bu devrimle birlikte işgal edilen 15 Cumhuriyetten biriydi. Diğer Türk devletleriyle birlikte 70 yıllık bir esaret hayatı yaşadılar. Tam bir işgal politikası uygulayan Ruslar, ekonomiden tarıma, kültürden siyasete varıncaya kadar Türk ülkelerini tek tek sömürdüler. Demografik yapıyla da oynayan Ruslar, bu süreçte millî marşlar da dikte ettirdiler. Lenin'in, Stalin'in, Komünizmin övüldüğü ve Rusların kardeşliğine vurgu yapılan bu marşlar uzun bir süre yürürlükte kaldı. Özbek Türkleri de bu süreçte Rusların dayattığı marşları uygulamak mecburiyetinde kaldı. İşgal marşları, 1991'den sonra yürürlükten kaldırıldı. Özbeklerin kendi hür iradesiyle kabul ettikleri millî marşı ise Aralık 1992'de kabul edildi. Biz de bu yazıda Özbekistan millî marşlarını genel hatlarıyla incelemeye çalışacak ve sonuçta İstiklal Marşı'yla kısa bir mukayesesini yapacağız.

Anahtar Sözcükler: *Özbekistan, millî marş, Rusya, İslam Kerimov, Abdulla Aripov, Mutal Burhanov.*

---

* **Prof.Dr.**, Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Van/Türkiye. zekitastan@yyu.edu.tr, zekitastan@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9574-4878>.

Geliş Tarihi / Received: 26 Mart 2024 / 26 March 2024

Kabul Tarihi / Accepted: 7 Mayıs 2024 / 7 May 2024

From Occupation to Independence: National Anthems of Uzbekistan

Abstract: The Russians included all Turkish states in the Union of Soviet Socialist Republics, which they established after the October 1917 revolution. Uzbekistan was one of the 15 Republics occupied with this revolution. They lived a life of 70 years of captivity along with other Turkish states. Implementing a full occupation policy, the Russians exploited Turkish countries one by one, from economy to agriculture, from culture to politics. Russians, who also played with the demographic structure, also dictated national anthems in this process. These anthems, which praised Lenin, Stalin and Communism and emphasized the brotherhood of Russians, remained in force for a long time. In this process, Uzbek Turks had to follow the anthems imposed by the Russians. Occupation anthems were abolished after 1991. The national anthem, which the Uzbeks adopted with their own free will, was accepted in December 1992. In this article, we will try to examine the national anthems of Uzbekistan in general terms and ultimately make a brief comparison with the National Anthem.

Keywords: *Uzbekistan, national anthem, Russia, Islam Karimov, Abdulla Aripov, Mutal Burhanov.*

Giriş

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, 1917 Ekim ihtilali sonrasında ortaya çıkan güç savaşının Bolşevikler lehine gelişmesi sonucunda 1922’de kurulan; bünyesinde 15 cumhuriyet ile bağımsız devletleri de barındıran ve 1991 yılına kadar devam eden bir devlet yapısıdır. Türk dünyasını da içine alan işgal sistemi, Türkler aleyhine büyük bir baskı ve yıkım sürecini kapsar. Özbekistan da bu yapının içinde kalmış ve işgal sürecini sinsice yürüten Ruslar önce ülkede iç karışıklık yaratarak halkı bölmüş ve bunun neticesinde Özbek topraklarını bünyesine katmıştır. Bu süreçte birçok alternatif peşinde koşan Özbekler, birlik sağlanamayınca yenilgiye uğramışlardır. Mücadelenin bir tarafını oluşturan bir kısım Ceditçiler, Ruslarla işbirliğine gitmiş birazı da Osman Hoca önderliğinde milliyetçi bir Buhara Cumhuriyetini kurmayı hedeflenmişlerdir. Ancak bu grupların hiçbiri düşündüklerini tam anlamıyla gerçekleştirememiş; *“1918’de Rus askerleri ve Kızıl Ordu mensupları Buhara topraklarına girdiklerinde, her şeyden intikam alıyormuş gibi bir yağma ve zorbalığa”* (Akt. Gömeç; Fidan: 757) kalkışmışlardır. 1920 Ağustos sonlarında, top ve uçaklardan atılan bombalarla yerle-bir edilen Buhara şehri tamamen ele geçirilmiştir (Gömeç; Fidan: 2022: 757). Böylece Sovyet Rusya tarafından 1785’ten itibaren bölgede esas güç olan Buhara Emirliği 1920’de ortadan kaldırılmış ve yerine Buhara Sovyet Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Yine bölgede Çarlık Rusya döneminde etkin güç olarak bilinen Hive/Harezm Hanlığı da 1920’de ortadan kaldırılarak yerine Harezm Sovyet Halk Cumhuriyeti tesis edilmiştir. Dolayısıyla Özbekistan toprakları iki Sovyet Cumhuriyeti: Buhara Özerk Sovyet Sosyalist Halk Cumhuriyeti ile Harezm Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti arasında pay edilmiştir. Fakat 1924’te her iki Cumhuriyet ortadan kaldırılarak bu topraklarda 27 Ekim 1924’te Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kuruldu. Özbekistan’ın başkenti ise 1925’te Buhara; 1925-1930 yılları arasına Semerkant ve 1930’dan günümüze kadar ise Taşkent olmuştur. Diğer Türk devletlerinde olduğu gibi Özbekistan

da Sovyet işgalinde her açıdan sömürülmüştür. Sovyetler Birliği'nin pamuk üretiminin esas merkezi olan Özbekistan bu zenginliğinden dolayı çok ağır bedeller ödemiştir. Pamuk üretiminde kullanılan ilaçlar ağır hastalıklara yol açmış ve ülkede bir çevre felaketi yaşanmıştır (Bk. Andican 2009; Aydın 2001; Bal 2015; Bartold 2018).

Sovyetler Birliği'nin dağıldığı bir dönemde İslam Kerimov Demokratik Halk Partisi başkanı olarak ülkesini bağımsızlığa götürmüştür. 17 Mart 1991'de Özbekistan'da yapılan referandumda halkın %94,73'ü Sovyetler Birliği'nde kalmak yönünde oy kullanmıştır. Ağustos 1991'de Sovyet Cumhurbaşkanı Mihail Gorbaçov'a karşı gerçekleşen darbe de Sovyetler Birliği'nin sonunu hazırlar. 31 Ağustos 1991'de Özbekistan kendi bağımsızlığını ilan eder. 26 Aralık 1991'de SSCB'nin feshedilmesiyle birlikte Özbekistan'da yeni bir siyasi gelişme yaşanır ve 29 Aralık 1991'de ilk Cumhurbaşkanı seçimleri yapılır. İslam Kerimov %86 oranında oy alarak Özbekistan Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı seçilir (Bk. Kerimov 1997; Andican 2009; Aydın 2001; Bal 2015; Bartold 2018).

Özbekistan'ın millî marşları bu süreçte ilk olarak işgal zamanlarında ortaya çıkar. Rusya, diğer birçok Türk devletinde olduğu gibi Özbekistan'a da millî marş dayatır. Esaret döneminde iki marş kullanmak zorunda kalan Özbekistan, bağımsızlıktan sonra yeni marşını kabul eder. Biz de bu yazımızda bu marşları incelemeye tabii tutacak; sonuçta İstiklal Marşı'yla kısa bir değerlendirmesini yapacağız.

1. Özbekistan Millî Marşları

Özbekistan, işgalden sonra kendi bağımsız marşını kabul etmesi için uzun bir süre beklemek zorunda kalacaktır. Bundan önce Özbek Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti marşı yürürlüğe girmiştir ki marşın muhtevası Ruslar tarafından dikte edilmiştir. Birleşmiş Milletler üyeliği sonucunda 3 Şubat 1944'te konsey, Sovyet Cumhuriyetlerinin Devlet Marşları Hakkındaki kararnamesini kabul eder. Ardından birlik hükümetlerinde millî marşlarını oluşturma süreci başlar (URL1).

Özbekistan’da da 1947’de “*O’zbekiston Sovet Sotsialist Respublikasining Davlat Madhiyasi*” adıyla anılan, sözlerini Timur Fettah ve Turab Tula’nın yazdığı, bestesini ise Mutal Burhanov’un yaptığı marş kabul edilir (Gücüyeter, 2021: 342). Marş, Sovyet Sosyalist Birliğı’nin dağılmasından sonra (1991) bir daha kullanılmaz. Ancak bu süreç içinde değışikliğe de uğramıştır. Marşın ilk şekli (URL 2) 1947-1956 yılları arasında yürürlükte kalmıştır:

Kiril harfleriyle:

I
Assalom, rus xalqi, buyuk og’amiz,
Assalom, dohimiz Stalin, jonaJon, jonaJon!
Ozodlik i’ulini Siz k’rsatdingiz,
Sovetlar elida o’zbek topdi shon

Haqarom

*B’ul omon, paxtakor xur O’zbekiston,
Sen Sharkda nurafshon yurtim, top kamol.
Sovetlar bayrogi, zaFar bayrogi —
Doimo baxsh etar senga shon-iqbol.*

II

Serquyosh ulkada k’rmasdik ziye,
Daryolar b’uyida edik suvga zor, suvga zor.
Barq urdi chin quyosh — Lenin dohimiz,
I’uladi Stalin — biz b’uldik baxtiyör.

Haqarom**III**

Ilmu fan nuri-la i’ulimiz ravshan,
Abadiy qaroshdir Sovet xalqlari, xalqlari.
Bosqinchi evlarni etib toru-mor,
Boramiz biz yangi zaFarlar sari.

Haqarom**Türkiye Türkçesine aktarımı:****Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Marşı****I**

Selam sana Rus halkı, büyük kardeşimiz,
Selam sana sevgili dâhi lider Stalin!
Hürriyet yolunu siz gösterdiniz,
Sovyetler hakkında Özbek şeref buldu!

Nakarat

*Yaşasın hür Özbekistan yetiştiricisi!
Sen şarkta nur saçan yurdum, mükemmel
Sovyet bayrağı, zafer bayrağı
O daima sana şeref verecektir.*

Latin harfleriyle:

I
Essalom, Rus xalqi, buyuk og’amiz,
Assalom, dohimiz Stalin, jonaJon, jonaJon!
Ozodlik yo’lini Siz ko’rsatdingiz,
Sovetlar elida o’zbek topdi shon.

Nakarat

*Bo’l omon, paxtakor hur O’zbekiston,
Sen sharkda nurafshon yurtim, top kamol.
Sovetlar bayrog’i, zaFar bayrog’i
Doimo baxsh etar senga shon-iqbol.*

II

Serquyosh o’lkada ko’rmasdik ziyo,
Daryolar bo’yida edik suvga zor, suvga zor.
Barq urdi chin quyosh — Lenin dohimiz,
Yo’lladi Stalin — biz bo’ldik baxtiyör”.

Nakarat**III**

Ilmu fan nuri-la yo’limiz ravshan,
Abadiy qaroshdir Sovet xalqlari, xalqlari.
Bosqinchi yovlarni etib toru mor,
Boramiz biz yangi zaFarlar sari!

Nakarat

II

Güneşli ülkede ışık görmedik,
Nehir kıyısında ydık sular zor, sular zor,
Şimşek gerçek güneşte parladı - Lenin'in dehası,
Yolladı Stalin – biz bahtiyar olduk.

Nakarat

Yaşasın hür Özbekistan yetiştiricisi!
Sen şarkta nur saçan yurdum, mükemmel
Sovyet bayrağı, zafer bayrağı
O daima sana şeref verecektir.

III

İlim ve fennin nuruyla yolumuz açıktır,
Ebedî kardeşdir Sovyet halkları, Sovyet halkları
İşgalci canavarları yok edip
Yeni zaferlere gidelim!

Nakarat

Yaşasın hür Özbekistan yetiştiricisi!
Sen şarkta nur saçan yurdum, mükemmel
Sovyet bayrağı, zafer bayrağı
O daima sana şeref verecektir.

Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Marşı 3 bölümünden ve 3 nakarattan oluşmaktadır. Marşta, Stalin, Lenin, Ekim ihtilali, Komünizm ve Sovyetler Cumhuriyetlerinin dayanışması övülmektedir. Rus hâkimiyetinin ağırlığı ilk kıtadan itibaren hissedilir. Özbekler ilk dörtlükte Ruslardan sonra dördüncü satırda geçer. Rus halkından “büyük ağamız” (kardeşimiz) olarak bahsedilir. Stalin’e ise Özbeklere özgürlük yolunun gösteren bir dâhi olarak bakılır. Onun sayesinde Sovyetler Birliğinde Özbekler şeref bulmuşlardır.

Özbek Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Marşı’nda seslenen Ruslar, muhatap ise Özbeklerdir. Üstten bakan ve minnet bekleyen bu tavır, nakarat kısmında da karşımıza çıkar. Şair, bu dörtlükte Özbeklerin üreticiliğine övgü yaparak Özbekistan’ı nurlu bir vatan olarak yüceltir. Tabii Özbekistan olarak

övülen toprakların aynı zamanda Rusların Doğudaki yurdu olduğu da vurgulanır. Ayrıca nakarat kısmında üç kez dile getirilen “Özbek yetiştiriciliği” ise tarihi bir gerçeğe işaret eder. Ruslar, Sovyetler Birliğinin pamuk üretim merkezi olan Özbekistan’ı bu açıdan oldukça sömürmüş ve birçok Özbek, tarımda kullanılan kimyevî ilaçlarla hayatını kaybetmiş ve ülkede çevre felaketi yaşanmıştır. Ayrıca bağımsızlığın timsali olan bayrak, Sovyet bayrağı olarak Özbeklere şan katan bir değer olarak yüceltilir.

İkinci bölümde karşımıza bu kez dâhi lider olarak Lenin çıkar. Ülkenin karanlığı onun devrimi ve ışığıyla aydınlanmıştır. Son parçada ise bilim ve fennin ışığı insanların yolunu aydınlatırken, Sovyet halklarının ebedi kardeşliğine vurgu yapılır. Ancak bu dörtlükte de en trajikomik sesleniş “işgalci canavarlar” benzetmesidir. Özbekistan’ı işgal eden Ruslar, işgalci canavarların yok edilmesiyle yeni zaferlere doğru yol alacaklarını da müjdelir.

1978’de Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nin yeni anayasası kabul edildiğinde mevcut marşın metninde de bazı değişikliklere gidilir:

Kiril harfleriyle:

I
Assalom, Rus xalqi, buyuk og'amiz,
Barxait doxiymiz Lenin, jonajon, jonajon!
Ozodlik i'ulini Siz k'rsatdingiz,
Sovetlar yurtida 'zbek topdi shon!

Нақарот

Partiya rahnamo, jon 'zbekiston,
Serquyosh o'lkasan, obod, barkamol!
Tuproging xazina, baxting bir jahon,
Sovetlar yurtida senga 'r iqbol!”

II

Serquyosh 'lkada k'rmasdik zi'e,
Dar'elar b'йда edik suvga zor, suvga zor.
Tong otdi, Inqilob, Lenin rahnamo,
Rahnamo Leninidan xalqlar minnatdor!

Нақарот

III
“Коммунизм гулбоғи мангу навбахор,
Тоабад қардошлик – дўстлик барҳаёт барҳаёт!
Советлар байроғи голиб, барқарор,
Бу байроқ нуридан порлар коинот!”

Нақарот

Latin harfleriyle:

I
Assalom, Rus xalqi, buyuk og'amiz,
Barhayot dohiymiz Lenin, jonajon, jonajon!
Ozodlik yo'limi Siz ko'rsatdingiz,
Sovetlar yurtida O'zbek topdi shon!

Nakarat

Partiya rahnamo, jon O'zbekiston,
Serquyosh o'lkasan, obod, barkamol!
Tupro'ing xazina, baxting bir jahon,
Sovetlar yurtida senga yor iqbol!

II

Serquyosh o'lkada ko'rmasdik ziyo,
Daryolar bo'yda edik suvga zor, suvga zor.
Tong otdi, Inqilob, Lenin rahnamo,
Rahnamo Leninidan xalqlar minnatdor!

Nakarat

III
Kommunizm gulbog'i mangu navbahor,
Toabad qardoshlik – do'stlik barhayot, barhayot!
Sovetlar bayrog'i g'olib, barqaror,
Bu bayroq nuridan porlar koinot!
(URL 3)

Nakarat

Türkiye Türkçesine aktarımı:

I

Selam sana Rus halkı, büyük kardeşimiz,
Selam sana sevgili ölümsüz dâhimiz Lenin!
Hürriyet yolunu siz gösterdiniz,
Sovyet yurdunda Özbek şeref buldu!

Parti rehberimiz, canımız Özbekistan,
Sen güneşli bir ülkesin, müreffeh ve mükemmel!
Toprağınız bir hazinedir, bahtın bir dünya,
Sovyet yurdunda şansın bol olsun!

II

Güneşli bir ülkede ışık görmedik,
Nehir kıyılarında sular zor, sular zor,
Şafak söktü, Devrim, Lenin rehber,
Rehber Lenin'e halklar minnettar.

Parti rehberimiz, canımız Özbekistan,
Sen güneşli bir ülkesin, müreffeh ve mükemmel!
Toprağınız bir hazinedir, bahtın bir dünya,
Sovyet yurdunda şansın bol olsun!

III

Komünizmin bahçesi sonsuz bir bahar çiçeğidir,
Ebedî kardeşlik – ölümsüz dostluk!
Sovyet bayrağı muzaffer, sağlam,
Kâinat bu bayrağın altında parıldar!

Parti rehberimiz, canımız Özbekistan,
Sen güneşli bir ülkesin, müreffeh ve mükemmel!
Toprağınız bir hazinedir, bahtın bir dünya,
Sovyet yurdunda şansın bol olsun!

Şiirin ilk parçasında Özbeklere yol gösteren ve özgürlüğü bahşeden kişi olarak bu defa Lenin gösterilir. Rus halkının kardeşliğinin tekrarlandığı ilk bölümde Lenin, Özbeklere hürriyet yolunu açan ölümsüz bir dâhidir. Özbekler Sovyetler yurdunda şeref bulmuştur. Nakarat kısmında Partinin rehberliği yanında Özbekistan'a "canımız" denilerek bir aidiyet duygusu yaratılır. Toprağı hazine, bahtı açık ve güneşli, müreffeh, mükemmel bir ülke olan Özbekistan'a "Sovyet yurdunda" şansının bol olması temenni edilerek bir sınır da çizilir. Ruslara göre tüm bu güzellikler Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler

Birliği altında anlam kazanmaktadır. Yine nakaratta 1947 versiyonunda öne çıkan ve Özbekleri yücelttiği ifade edilen “Sovyet bayrağı” tamlaması son kıtaya taşınır. Özbekistan, vatan olarak da Sovyet toprakları içinde değerlendirilmiştir. Ardından tekrar Lenin’e övgü dizeleri gelir ki, bir yol gösterici ve rehber olan Lenin’e bütün halkların minnettarlığı vurgulanır. Komünizmin, dostluğun, kardeşliğin ebediliğine de vurgu yapılan son dördlükte Sovyet bayrağı muzaffer ve istikrarlı yüzyüyle kâinatı aydınlatan büyük bir değer olarak sunulur.

2. Bağımsız Özbekistan Marşı

Özbekistan Cumhuriyeti’nin Millî Marşı, 10 Aralık 1992’den bu yana ülkenin resmi marşdır. Marşın sözleri Özbekistan halkının uyanışında önemli bir yeri olan şairi Abdulla Oripov’a aittir (Bk. Yaman, 1998). Müziđi ise Özbekistanlı besteci Mutal Burhanov tarafından yapılmıştır. Marş, "O'zbekiston Respublikasining Davlat Madhiyasi" olarak bilinir. Özbekistan henüz bağımsızlığını kazanmadan önce millî marşın yazılması için müsabaka düzenler. Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Âli Meclisi ilk oturumunda millî marşın yazılması ve bestelenmesi için karar alır. Beş ayın sonunda yarışmaya altmıştan fazla metin sunulur. Ancak Prof. Dr. Fatma Açıık’ın tespitine göre bu metinleri içeren bir dosya elimizde mevcut değildir (2018: 623). Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti vekilleri bu eserlerden dört tanesini seçerek Yüksek Konseye sunar. Halk oylaması sonucunda Mirpolat Mirza’nın yazdığı “Vatan Medxi” marş birinci seçilir (Açıık, 2018: 623). Aralık 1992’de Özbekistan Cumhurbaşkanı İslam Kerimov’un girişimi ve Özbekistan Cumhuriyeti Yüksek Konseyinin kararıyla “Özbekistan Cumhuriyeti Ulusal Marşı Hakkında Kanun” kabul edilir. Güftesi Abdulla Oripov’a ait marşın Özbekçe ve Türkçe metni şöyledir:

Özbekçe:

Serquyosh, hur o'lkam, elga baxt, najot,
Sen o'zing do'stlarga yo'ldosh, mehribon!
Yashnagay to abad ilmu fan, ijod,
Shuhrating porlasin toki bor jahon!

Oltin bu vodiylar — jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

Bag'ri keng o'zbekning o'chmas iymoni,
Erkin, yosh avlodlar senga zo'r qanot!
Istiqlol mash'ali, tinchlik posboni,
Haqsevar, ona yurt, mangu bo'l obod!

Oltin bu vodiylar — jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

Türkçe:

“Güneşli, hür ülkem, halka baht, kurtuluş,
Sen özünle dostlara yoldaş, aşksın!
Gelişir ebediyen bilim, fen, sanat,
Şöhretin parlāsın var oldukça cihan!

Altın bu vadiler, can Özbekistan,
Ataların kahraman ruhu sana yar!
Ulu halk kudreti coştığı zaman
Âlemi büyüleyen diyar!

Bağrı geniş Özbek'in sönmez imanı,
Özgür, genç evlatlar sana güçlü kanat!
İstiklal meşalesi, barışın bekçisi,
Haksever, ana yurt, ebediyen ol abat.

Altın bu vadiler, can Özbekistan,
Ataların kahraman ruhu sana yar!
Ulu halk kudreti coştığı zaman
Âlemi büyüleyen diyar! (URL 4)

Özbekistan millî marşında muhatap vatandır. Şiirde Özbekistan'a, atalara, millete, bağımsızlığa, gençliğe ve kahramanlığa vurgu yapılır. Özbekistan'ı benimseyici bir tavırla ve övgü dolu sözlerle yücelten şiirde, diğer marşlarda olduğu gibi Özbek topraklarının değerine ve önemine de temas vardır. İki dörtlük ve iki nakarattan oluşan marşta, bilim, fen ve sanatın yol gösterici ve geliştirici vasfı da vurgulanır. Sovyetler Birliği dönemindeki baskıcı ve tahrip edici ifadelerin yerini Özbekistan'ın bağımsızlığı, vatan ve hürriyet kavramları almıştır. Özellikle gençlikle birlikte özgürlüğe vurgu yapılmış ve yeni nesil Özbekistan'ın barış ve bağımsızlık bekçisi olarak takdim edilmiştir. Ayrıca halktaki imanın gücüne ve ebediyetine de değinilir. Nakarat kısmında da atalarla vatan arasında bir bağlantı kurulur. Bu bölümlerde; “*Özbekistan'ın bereketli topraklarına ve ataların kahraman ruhlarına işaret edilmiş ve bütün bunların halkın kudretinin kaynağı olduğu ifade edilmiştir. Bu dörtlükte vurgulanan temel düşünce, kahraman ataların ebedî ruhlarının toprak parçasını vatana dönüştürmesidir.*” (Gücüyeter, 2021: 343)

Sonuç

Sovyetler Birliği, tahakkümü altındaki Türk devletlerine kendilerinin dikte ettirdikleri millî marşları dayatmış ve

işgal dönemi yaklaşık yetmiş yıl sürmüştür. Özbekistan Millî Marşı'nın serüveninde de bu marşı görürüz. Türk devletlerini her açıdan sömüren Sovyetler, kendi dayattıkları marşlarda da bu tavrını sürdürür. 1947'de kabul edilen marşta ilk göze çarpan baskı ve dışlamanın yoğunluğudur. Marşın ana merkezinde Rusların övgüsü yer alır. Özbekler veya Özbek vatani Sovyetler Birliği'nin varlığıyla anlam kazanır. Bağımsızlık da onlar tarafından bahşedilir. Yürürlükte olan Özbek Millî Marşı'nda ise vatan sevgisi, bağımsızlık fikri belirgin olarak öne çıkar. İstiklal Marşı ile arasında ise bağımsızlık, vatan, toprak, atalar, kahramanlık, inanç (iman) gibi değerler arasında benzerlikler söz konusudur. Her iki marşı etraflıca mukayese eden Prof. Dr. Bahadır Gücüyeter (Gücüyeter, 2021), metinlerde geçen “güneş, motifinin bağımsızlığı işaret ettiğini; vatan sevgisiyle ataların ruhlarının birleştiğini; ecdadın kahramanlığı, toprağın vatana dönüşmesi, vatanın kutsallığı, milletin göğsündeki imanın sarsılmazlığı gibi hususlarda ortak bir ruh olduğunu vurgular.

Özbek marşında ülkeye seslenilirken İstiklal Marşı'nda milletle birlikte muhatap zengindir. Her iki marşta da atalara saygı önemli bir değer olarak öne çıkar. İstiklal Marşı'nda “Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır atanı” sözü, Özbeklerde; “Can Özbekistan, Ataların kahraman ruhu sana yar!” diye geçer. Ayrıca iki marşta da vatana, bayrağa saygı vurgulanır. İstiklal Marşı'nda “Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal” dizesi; Özbeklerde; “Güneşli, hür ülkem!” şeklinde geçer. Özbeklerdeki “güneş” aynı zamanda bayrağı temsil eder. Yine bağımsızlık yanında, kahramanlık ve cesaret şiarı da her iki marşın ortak değeridir:

Ataların kahraman ruhu sana yar! / Özgür, genç evlatlar sana güçlü kanat! / Ulu halk kudreti coştığı zaman (Özbek) / Kahraman ırkıma bir gül... ne bu şiddet, bu celâl? / Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklal. / Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı. / Sen şehid oğlusun, incitme, yazıktır, atanı (İstiklal Marşı)” (Doğan, Alkayış, 2021: 527).

Kaynaklar

- Açık, Fatma (2018), “Özbekistan Cumhuriyetinin Millî Marşı ve Ekim İhtilali Sonrası Özbekistan’da Şiir”, *100. Yılında Sovyet İhtilali ve Türk Dünyası*, (Editörler: Yunus Koç, Mikail cengiz), Bizim Büro, Ankara, ss.619-630.
- Andican, Ahat (2009), *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye ve Orta Asya*. Doğan Kitap, İstanbul.
- Aydın, Mustafa (2001), *Kafkasya ve Orta Asya’yla İlişkiler: Türk Dış Politikası 1980-2001*, (drl. B. Oran).2. Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bal, Halil (2015), *Türkistan Tarihi*. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Bartold, Vasiliy Vladimiroviç (2018), *Türkistan Halklarının Tarihi*. Astana Yayınları, Ankara
- Doğan, Y. & Alkayış, M. F. (2021) “İstiklal Marşı’nın Kabulünün 100. Yılında Türk Millî Marşlarının Dil ve Ortak Değerler Açısından İncelenmesi”. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 5 (2), 518-543.
- Gömeç. Saadettin / Fidan, Ayşe Gül (2022), “Özbek Tarihi Ve Kültürüne Genel Bir Bakış”, *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 8, Temmuz 2022, ss. 749-776.
- Gücüyeter, Bahadır (2021), “İstiklal Yolunda Üç Türk Millî Marşı: Kazakistan, Özbekistan, Türkiye”, *100 Ülke 100 Marş İstiklal Marşı*, (Ed. Emil, Birol / Taştan, Zeki), Kesit Yayınları.
- Kerimov, İslam (1997), *Özbekistan 21. Yüzyılın Eşiğinde*. Bilig Yayınları, Ankara.
- Türk Cumhuriyetleri Anayasaları*. TÜRKPA Yayınları, Ankara 2012
- Yaman, E. (1998). Özbek Türklerinin şairi: Abdulla Apirov. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (6), 611-638.

Yılmaz, S., (2021). İstiklâl Marşı'nın Tahlili ve Diğer Devlet Marşlarıyla Mukayesesi. Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu Bildiri Kitabı, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınları, Yiğitoğlu, Ö. Ü. M., & Özcan, M. S. Editör/Editor, 9-20.

İnternet kaynakları

URL 1: Читать полностью, “Почему создание и утверждение Государственного гимна БССР растянулось на 11 лет” (BSSR Millî Marşı'nın Oluşturulması Ve Onaylanması Neden 11 Yıl Sürdü?), <https://news.tut.by/culture/469970.html>, 02.12.2023

URL 2: “Anthem of the Uzbek Soviet Socialist Republic”, https://www.wikiwand.com/en/Anthem_of_the_Uzbek_Soviet_Socialist_Republic#1947%E2%80%931956_Ver (01.03.2023)

URL 3: https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96zbekistan_Sovyet_Sosyalist_Cumhuriyeti_Mar%C5%9F%C4%B1 (05.03.2023)

URL 4: “O'zbekiston respublikasining davlat madhiyasi to'g'risida”, <https://lex.uz/acts/-38608> (10.03.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96zbekistan_Cumhuriyeti_Ulusal_Mar%C5%9F%C4%B1 (10.03.2023)